

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Микола Ключко

●

ВІРНІСТЬ І ДОВІРА - ОСНОВА СІМЕЙНОГО ЩАСТЯ

Третій роман Станіслава Маринчика «Срібне весілля» продовжує кращі стилеві риси попередніх: легкий план оповіді, ошадливе вживання слова і наповнення його зрозумілим змістом.

Водночас відчуваються і помітні зміни - автор все більше переноситься у внутрішній світ героїв, їхніх почуттів і переживань, відтворення думок і мрій. Виразнішою, образнішою стала мова письменника.

Якщо говорити про тему, то це тема родинного щастя, базованого на вірній любові, взаємній повазі і розумінні, емоційному відтворенні вражень від розквітлого в юності кохання і бачення одне одного у тому часі, без огляду на прожиті роки.

Але в романі показана не ідилія тривалістю 25 років, а драма, що розгорнулася у ході підготовки до відзначення сімейного ювілею.

Несподівано усіх приголомшила звістка про намагання покінчити з собою молодої дівчини, і призвідником цього нещастя став глава родини Кобзарів.

Це зав'язка твору. Далі роман розгалужується фактично на три короткі, але місткі повісті. У ключовій оповіді йдеться про одного з головних героїв і супутніх їм персонажів. Кістяк сюжету складають взаємини Петра Кобзаря, його дружини Софії і дівчини Вікторії Вільгельм.

Головного героя твору Петра Кобзаря автор відтворює ще з шкільних років. Це звичайний сільський хлопець, котрий, як його старший брат Василь, мріє одержати освіту інженера. Можливо, так воно і сталося б. Та несподівано, як буває в житті, поблизу їхнього села почалися археологічні розкопки, і в хаті Кобзарів став тимчасово жити професор-археолог Гелій Вікторович Іванов.

Саме він і відкрив Петру очі на приховану правду про героїчне історичне минуле України, Запорозької Січі, на її ватажків і гетьмана Івана Мазепу. Часті бесіди з професором настільки зацікавили сільського школяра, що він вирішив стати істориком...

На час знайомства Петра з Івановим у світі відбулися пам'ятні події: у Чехословаччину ввели війська країн Варшавського договору. Це настільки обурило Іванова, що він відкрито засудив насильство над свободою.

Так Петро уперше почув, що радянський уряд не завжди приймає правильні рішення.

На перший погляд здавалося б, що тепер автор поведе свого героя до лав дисидентів.

Але Петро їде до Києва здавати вступні іспити до університету і несподівано знайомиться з Соною.

Мрія хлопця здійснюється: він успішно навчається в Київському університеті імені Т.Шевченка і старанно готується до кар'єри вченого.

Як усі палко закохані, Петро і Соня об'єднують свої долі. Вони щасливі, Петро стає батьком, однак поступово за клопотами і проблемами мрія стати вченим-істориком почала танути.

Життя внесло свої корективи, Петро не залишився при кафедрі, але став хорошим учителем, а згодом - директором школи.

Кобзар належить до радянської номенклатури, але він не затятий захисник комуністичного режиму. Це чесний і порядний чоловік з нормальним поглядом на життя, типовий представник кращої частини радянської інтелігенції. В душі Петро Павлович співчуває дисидентам, яких ночами садили до в'язниць після відставки Хрущова. Як історик, він глибше інших розумів процес змін, їх згубне значення для українського народу.

Коли в часи перебудови виник Народний Рух, Кобзар стає членом його міської організації.

За розум і людяність його поважають вчителі та учні. Саме один з колишніх його вихованців і рятує Петра Павловича від ганьби, а можливо, і від тюрми, коли він несподівано стає жертвою фантазії хворої дівчини.

Під час сімейного конфлікту, що несподівано спалахнув, Петро, як і належить чоловікові, веде себе стримано і гідно.

На відміну від свого чоловіка Софія Максимівна проявляє більше емоцій. Вона, як кожна любляча дружина, ревно оберігає свою сім'ю і коханого від зазіхань чужих жінок. І коли несподівано в сім'ї виник інцидент, враз пригадала випадок, як одна молодиця намагалася спокусити було Петра. Тому одразу повірила у подружню зраду свого чоловіка і відповідно виявила свій темперамент.

Отже, портрет Софії постає в романі психологічно виразніше. Вона жінка палка, категорична, з гостро розвинутим почуттям образи.

Її репліки в діалогах, хоча й довгі, але насичені почуттям, наповнені логікою. Попри все вона і в екстремальних ситуаціях уміє володіти собою.

І Петро, і Софія - люди не тільки гарної зовнішності, а й хороших характерів, що в поєднанні формує гармонійність їх особистостей. Це люди, які пройшли суворі уроки дитинства, уміють цінувати життя.

Якщо долі Петра і Софії до об'єднання в одну сім'ю показані паралельно, то третій головний герой - Вікторія Вільгельм - заповнює окрему повість. Це дівчина з сільської глибинки. В романі виписані три покоління жінок по прямій материнській лінії Вікторії. Всі вони належали до найнижчої і нечисельної верстви селян, які, відзначаючись невисоким прагматизмом, не мали нормальної пошани у співгромадян. Це були жінки покірні, виконували неprestижну роботу і, будучи невимогливими до поважання своєї гідності, часто терпіли несерйозне ставлення до себе односельців.

Вікторія, як і її мати, не мала законного батька, її дитинство минуло серед дорослих і при матері, яка працювала прибиральницею в колгоспній конторі. Це й визначило подальшу долю: після закінчення школи в рідному селі Вікторія влаштувалася секретаркою в міській школі, директором якої був Петро Кобзар.

Незважаючи на те, що Вікторія була дуже вродливою дівчиною, Петро Павлович на її красу зовсім не звертав уваги. Це ображало її жіноче ество. І, може, тому закохавшись у свого шефа і не відчувши взаємності, вона пише записку, що завагітніла від нього і хоче покінчити з життям. Тільки випадково дівчину вдалося врятувати. Образ Вікторії Вільгельм - візійний і викликає щирі співчуття.

Позитивно, що в романі незабутні враження залишають і окремі допоміжні персонажі. Поміж них особливо запам'ятовується народна цілителька Софія Тарасівна, яка не тільки уміло лікує людей, а й рятує їх від смерті: ця щира і безкорислива жінка за своє довге життя зазнала утисків і переслідувань не тільки

від представників радянської влади, а й від медпрацівників усіх рангів.

Незадовго до своєї кончини вона вирішила складну науку цілительства передати онуці Софійці, яку і назвали в її честь.

Завдяки бабусі дівчина вирішила обрати професію лікаря-психіатра «.. і лікувати не тільки людське тіло, а й хвору душу...»

Сподівання бабусі збулися - Софійка згодом стала хорошим лікарем.

Небагато місця у творі відвів автор негативному персонажу Володі Федоренку, якого односельці охрестили «партизаном». І коли йому довірили посаду голови сільської ради, він показав запобігливість перед начальством і повну нікчемність.

Прикладом може бути досить цікавий і реалістичний епізод, в якому Федоренко пообіцяв Софії Тарасівні, що відправить її до тюрми, якщо вона не доведе на ділі, що справді лікує, а не обманює людей. І поставив старенькій умову - до весни вилікувати сліпу кобилу Даму.

Читач щиро співчуває народній цілительці і разом з нею радіє, коли вона в цьому ідеологічному поєдинку перемогла.

У другій частині роману увагу читача привертає образ Микити Чурди. З Першої світової він війни повернувся розумово ущербленим і прибрав собі нове прізвисько - Вільгельм, яке згодом унаслідували його нащадки.

Глибоке співчуття викликає Марфа, донька Микити.

Перед війною з фашистською Німеччиною її жорстоко оговорили і після показового судового процесу відправили до сталінських таборів.

Читаємо твір і мимоволі думасмо, скільки ось таких безвинних людей страждало і навіть гинуло в жорнах радянської державної судової машини.

Через багато років уже після амністії повернулася Марфа в рідне село з сибірських таборів та не сама, а з дочкою Світланою, яку прижила в місцях заслання.

Дівчина виросла, стала красунею, але парубки в селі зневажливо обминали її. Згодом доля Світлани, як і її матері, склалася безрадісно.

Роман охоплює період майже в століття. Щодо ідеї, то художній твір, який спеціально не пишеться заради неї, має чимало ідей. Про деякі з них автор може і не підозрювати. Але найдужче і найяскравіше проступає в романі ідея людського щастя. Суть його полягає не тільки в тому, щоб жити в парі на основі кохання, але й бути одне одному вірними. Це дає моральну силу почуватися справжніми людьми і робити життя щасливим.

Роман «Срібне весілля» Станіслава Маринчика змістовний, пізнавальний і при тому читабельний, отже, має бути виданим масовим тиражем.

Сергій ДЗЮБА

ОГОЛЕНІ ДУШІ

Слапчук Василь. Осінь за щогою: Роман. - К.: Факт, 2006. - 280 с.

Сорока Петро. Денники 2004 - 2005. - Тернопіль: Сорока, 2006. - 364 с.

«Зміст моєї книги - я сам. Люди, як правило, розглядають один одного, а ж пропоную заглянути в себе», - зізнання Монтеня пригадалося вчора, коли читав двох наших «майже класиків» - Василя Слапчука та Петра Сороку.

Обидві книжки побачили світ недавно, а до мене завітали взагалі в один день. Сороку прочитав уранці, а Слапчука - ввечері і потрапив під чари обох.

Тексти Василя Слапчука - невловимі, мов сонячні зайчики. Вони - теплі, нестримні, іронічні та лагідні водночас. А ще - невагомі. Якби навіть на книжці не вказали автора, кожен, хто читав Слапчука (хоча б мої улюблені поетичні «Мовчання, адресоване мені» та «Укол годинниковою стрілкою»), одразу б впізнав цей фірмовий стиль: віхолу дотепних діалогів, де мало не кожна фраза - афоризм.

Якось я назвав Василя «українським китайцем». Думаю, коли його нарешті перекладуть цією дивною мовою, він матиме ще один прикольний фан-клуб - мільярда півтора маленьких китайців...

«Осінь за шокою» можна читати з будь-якої сторінки. Все одно потрапите у тенета трагікомічних стосунків Чоловіка та Жінки, Письменника і його Головних Героїнь.

«Дорогі мої, мамо й тату, знайомтеся, цю дівчину я знайшов у калюжі...» - це - квіточки! Пристрасті вирують шекспірівські, але, дякувати Слапчуку, всі - живі і відносно здорові:

- Сьогодні я буду такою розпусною, що ти запам'ятаєш цю ніч на все життя.

Я погоджуюся:

- Цю ніч я запам'ятаю надовго.

Цієї ночі я покинув курити.

Власне, збагнути Слапчука - справа невдячна. Він розповідає про все і при цьому не говорить нічого. Начебто стверджує, що «привиди не пахнуть», а вони шведняють собі сторінками книжки - живесенькі і духмяні (не інакше кожен флакон французьких парфумів на себе вилив і у кожного - осінь за шокою)!

«Людам як можна більше часу потрібно спілкуватися в цілковитій темряві... У темряві ти сам змальовуєш собі все, на що наштотуєшся...»

Що тут скажеш? Китайці відпочивають...

Василь написав свій третій і, на мою думку, поки що найкращий роман. Як і «Сліпий дощ»(2003) та «Дикі квіти»(2004), нова книжка також з'явилася у «фактівській» серії «Excerptis excipiens» - рідкісна послідовність! А якщо пригадати, що у пана Фінкельштейна постійно друкується ще й Оксана Забужко (котра теж, між іншим, як і Слапчук, родом із Волині), яка найбільше сьогодні, як на мене, заслуговує на Шевченківську премію, то треба віддати належне і видавцеві.

А ось Петро Сорока - тепер сам собі і автор, і видавець. Якщо попередні його п'ять денників («Сповідь сльозою», «Пам'яті навперейми», «Рік подвійних райдуг», «Найкраще помирати в понеділок» та «Голос із притвору») вийшли у «Джурі», то шоста книжка, яка так і називається - «Денники» - побачила світ вже в «Сороці».

Здавалося б, що спільного між Слапчуковою «Осіню...» і «Денниками» Сороки? А ви прочитайте їх одна за одною! У своєму щоденниковому романі-сповіді (а це, без сумніву, саме художня проза, а не публіцистичні нотатки чи есеї), Петро Сорока не боїться «беззастережно перед усім світом оголювати душу, відкривати темні й світлі сторони свого життя», як, до речі, і Василь Слапчук, для котрого не існує жодних табу). І сповіді їхніх душ - прекрасні та справжні, мов веселки!

Бо нерідко буває так, що і певна літературна школа в автора за плечима, і життєвого досвіду не бракує, та й інтелект - височенний, мов Еверест, але тексти (такі начебто хитромудрі і «закручені») не зачіпають за живе, не розчулюють і не дратують. Вони - мертві. Це - все одно, що приготувати страву з дорогих і якісних та свіжих продуктів, проте - без солі, цукру, перцю та інших милих кожному з нас спецій. Їсти сяк-так можна, але ж за тиждень подібної дієти - завиєш! Правда, треба визнати: оті неживі книжки - чудове снодійне. Я, наприклад, починаю позіхати вже буквально на перших сторінках такої «літератури», тому завжди тримаю напоготові кілька жажливо нудних томів - а раптом знадобляться від безсоння?!

На відміну від подібної псевдоінтелектуальної та псевдомодерної писанини, у Петра Сороки - власний блискучий стиль та потужна енергетика (і, що важливо особисто для мене, - позитивна). Навіть коли він іде над прірвою, то почуватися щасливим. Він - письменник-філософ зі своєю версією світобудови та світосприйняття:

«У любові - як в озонному шарі.

Хочеш жити - люби.

Хочеш досягнути вічне життя - люби.

*Хочеш бути щасливим - люби.
Люби і все інше дасться тобі».*

«Денники» українського письменника Петра Сороки можна порівняти з шедеврами Руссо та святого Августина, щоденниками Довженка, Ренара та Гонкурів, сповідальною прозою Пришвіна і Макса Фріша. У них, як і в Слапчукову «Осінь...», можна заглибитися з будь-якого місця і повернутися з коштовними перлами.

«Коли людина робить добро, то майже завжди натикається на перешкоди і труднощі, а коли зло - все йде гладко і легко. Це особливо відчувається у письменстві. Книги обезлюднюючі й темні народжуються швидко і безболісно... а книги світлі, божі, покликані допомогти одрятувати душу, народжуються в муках і в муках пробиваються до читача», - справедливо зауважує пан Петро. Щиро бажаю «Осені...» та «Денникам» найкоротшої дороги до читачьких сердець!

Михась Ткач

«СУЧА ДОЧКА» ЯК ДЗЕРКАЛО РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

**(Валентина Мастерова. Суча дочка. Роман. - Чернігів; КП
«Видавництво «Чернігівські обереги», 2005)**

Не часто останнім часом доводилося натрапляти на книгу, яка б з перших і до останніх сторінок тримала в полоні, яка б не тільки схвилювала, а й змусила задуматися над прожитими літами, викликала б у мене як представника старшого покоління ностальгію за минулим. Саме такою книгою для мене став роман Валентини Мастерової «Суча дочка». Я прочитав цей твір двічі, але відчуваю потребу повернутися до нього ще.

У центрі роману - проста сільська дівчина Олена, котра в умовах соціалістичного суспільства одягає терновий вінок. Після закінчення десятирічки в пошуках кращого життя вона, наслідуючи інших дівчат, зокрема за порадою сусідки і подруги Люби, їде до міста, де доля кидає її на випробування. Ця життєвоправдива, драматично-трагічна оповідь розворушила в моєму серці багато бентежного і болючого. Герої в ній такі живі, що, здається, раніше жив з ними, зустрічався не раз, вирішуючи якісь справи. В романі багато чого імponує мені - соціальний стан героїв, стиль письма, композиція, сюжетна лінія, динаміка, з якою розвиваються події.

Етично-моральні колізії твору надто складні, спонукають до роздумів. Звичайно, не все однозначно сприймається, і це природно. Та в цілому роман - високохудожній. Я б сказав більше - після Шевченкової «Катерини» такого яскраво-драматичного жіночого образу в українській літературі ХХ століття треба пошукати.

Доля героїні твору - це доля багатьох дівчат, які в 70-80-і роки минулого століття прагнули здобути свободу, звільнившись від колгоспного ярма. Та й не тільки дівчат, а і юнаків, котрі часом обпалювали крила об гарячий асфальт, навіки роздвоївши душу між містом і селом. Адже не так легко і просто порвати з рідною землею, батьківською хатою, квітучими луками і замріяними галями - місцями, де промайнуло дитинство.

Слід сказати, що в ті роки молодь масово залишала село. І не у пошуках шматка хліба - на той час селянин уже виліз із повоєнних злиднів, хоч і не збудував хороми, але мав пристойну хату, - а в пошуках інших цінностей - духовних. Бо як не старалися партійні ідеологи, а стерти грані між містом і селом (треба віддати належне, у цьому плані тоді, порівняно з сьогоdnішнім днем, робилося набагато більше) їм не вдалося. Зруйнувавши свого часу патріархальний уклад, народні звичаї та традиції, зупинити деградацію села було вже несила. Молода людина

тікала від уніфікованого, одноманітного сільського середовища.

Проблема розкріпачення людини, яка постійно перебувала в залежності від соціальних та духовних умов, останнім часом дедалі більше привертає увагу письменників. Тенденції до нав'язування тій чи іншій особистості певних норм поведінки чи не найяскравіше проявилися в роки радянської влади, в основі якої була соціалістична тоталітарна система. Посвягання на внутрішній світ людини, на право вирішувати свою долю самостійно в роки комуністичного режиму було безпрецедентним і абсурдним. Це руйнувало волю, породжувало безсилля, а часом мало і трагічні наслідки.

Символом уніфікації людської особистості в романі виступає райком і його бюрократична чиновницька рать. Проте висвітлюючи тоталітарне минуле радянської влади, письменниця свідомо чи несвідомо показує і позитивні риси тої Системи, ніби ностальгує за тим, що відійшло в історію. І це не збіднює, а поглиблює художню цінність роману, надає йому більшої привабливості, правдивості, яку дехто сьогодні не бере до уваги.

Сюжет твору розвивається динамічно. У місті Олена поселяється з подругою Любою на квартирі у старенької бабусі і йде працювати в одну з лікарень прибиральницею, бо мріє про медичний інститут. Та стається непередбачене. Через деякий час подруга народжує позашлюбну дитину і, злякавшись труднощів, осуду друзів та батьків, робить страшний вчинок - залишає напризволяще дитину на залізничному вокзалі, а сама зникає з міста. За збігом обставин чи волею долі Олена опиняється там тоді, коли біля дитини з'являється «швидка», впізнає хлопчика, переконує лікарів і міліцію, що то її син, і забирає його. І, можливо, до кінця не усвідомлюючи свого вчинку, - у вісімнадцять літ стає йому матір'ю.

Спроба Олени втекти до міста, аби уникнути сірої буденщини, одноманітності і безпросвітної праці, що панувала на селі, повертається бумерангом - вона потрапляє знову в ту трясовину, але при складніших обставинах. Не наважившись далі жити в місті, повертається з чужою дитиною до батьків. Але не зізнається їм, а тамуючи десь глибоко в серці сором, відчуття осуду односельців, видає дитину за свою.

Родину Олени авторка змальовує поблагливою, працелюбною. У цьому плані характерна постать батька - це людина м'яка, добра, розсудлива. Класичний тип українця. Він щиро вірить у те, що сталося з донькою, але не панікує, не засуджує і не гнівається, а сприймає за належне, бо безмежно її любить. І Олена, незважаючи на сільські пересуди, залишається такою ж морально-чистою та гордою, як і до того. Ми бачимо, як вона вирізняється серед інших односельців своєю емоційністю, рішучістю, сміливістю говорити те, що думає. Має шире і добре серце. Саме ці риси характеру не дозволяють їй вписатися в конформістське оточення, яке в більшості своїй занурилося в бездуховність і лицемірство.

Правдиво до щему відтворене у романі і колективне господарювання селян на землі у 70-80-і роки минулого століття. Боляче героїня твору сприймає той факт, що на тракторному стані десятки тракторів не задіяні, бо нема кому сісти за кермо. Молодь виїхала до міста. І це правда, так було у багатьох господарствах. Але ж правда і те, що на кінець сімдесятих років чи не в кожному колгоспі, на відміну від сьогодні, коли нема чим обробляти землю, техніки було вдосталь - сотні тракторів різних марок, машин, десятки комбайнів. Земля не пустувала, вирощувалися непогані врожаї. То був час, коли ідеологічна заангажованість відступила на другий план. То був розквіт колгоспної системи, в якій вже зароджувався природний занепад. Саме тоді до керівництва прийшло нове покоління голів колгоспів, що замінило самодурів, в більшості зайд, закинутих в те чи інше село. Це вже, як правило, були люди освічені, люди від землі, закохані в неї, які вмili і любили господарювати. Проте їм підрізали крила. Система кожного ставила в такі умови, що їм доводилося весь час іти на порушення - «незаконно» щось продавати чи купувати для загальної справи. Про ці діяння голів у райкомах добре знали, але мовчали до певного часу, так би мовити, тримали керівника на «гачку». Як тільки комусь не догодив із чиновників - у селі з'являлися перевіряючі. І той чи інший голова опинявся за ґратами, в кращому разі - позбувався посади. Справжній господар, який дбав про господарство і людей, був немов між наковальнею і молотом, де в ролі молота виступав всесильний райком.

Таким керівником у романі є Данило Павлович. Він - типовий представник уніфікованої колгоспної системи, списаний з життя письменницею блискуче. На перший погляд, простий сільський дядько, але від природи - людина інтелігентна, турботлива, уважна до інших. Є в ньому і негативні риси, проте не вони визначальні. І на них письменниця не акцентує, а прагне показати в ньому позитивне, людяне. Данило Павлович - господар, патріот свого села, має добре серце. Завдяки йому Олена, незважаючи на психологічний стан, труднощі, з якими вона зіткнулася, повернувшись в село з чужою дитиною, формує себе як людину, спеціаліста. Саме він один із тих голів колгоспу, що посмів ухилитися від всесилля і свавілля райкому, намагався вільно господарювати, без вказівок. За що й поплатився.

Безумовно, не можна схилитися до думки, що в усіх негараздах і поневіряннях головної героїні твору вина Система, оточення, серед якого вона змушена жити. Читаючи роман, починаєш розуміти, що не тільки умови життя, конформоване суспільство завдають їй болю. Жінку змушує страждати її внутрішнє чуття. Стан душі. «Ти хочеш бути зі мною разом, але ж ти не знаєш, як я живу і як у мене болить весь цей світ. Інколи здається, що мій мозок відчуває все, що робиться на землі до неба, переповнюється людською мукою». Вона мріє про щире кохання, чекає на нього, йде за ним і обпалює крила.

Коли жінка розлучається з чоловіком, якого кохає, від якого під грудьми носить живу плоть, душевний стан її незрівнянно важчий, драматичніший, ніж ми, чоловіки, уявляємо. Немає для неї більшої образи, як невизнання батьком своєї дитини. Зрада почуттів, біль, безвихідь. Хто може відчуті і передати ту глибину страждань? Воістину, людська душа незбагненна. Але ж не сам по собі, і не з вини Олени, як бачимо, складається цей страдницький шлях. Він ніби їй наречений, запрограмований уже давним-давно наперед. Це щось неминуче. Це - доля. Скільки в ній драматизму, а разом з тим - світлого, людського і повчального. Олена знаходить у собі сили не ламатися, не впасти у відчай і почати життя практично з початку.

Після розлучення та народження дитини Олена залишає місто, в якому короткочасно проживала з чоловіком, і їде уже з двома дітками у чуже село шукати притулку. Там голова погоджується взяти її агрономом. Однак заміна одного навколишнього середовища на інше вельми не міняє суті. Бо то зовнішня дія. А зовні ніщо не міняється. Ті ж тоталітарні тенденції - споживацьке оточення, нетерпимість до інакшості. Як уникнути одноманітності, як відродити себе, реалізуватися у таких умовах? Ці питання В.Мастерова ставить гостро в романі, шукає на них відповідь і знаходить.

Оселившись з дітьми за Божим велінням у сільській знахарки Степаниди, Олена починає усвідомлювати: щоб змінити щось на краще у цьому житті, знайти смисл існування в ньому, необхідно вдосконалюватися внутрішньо. Знайти саму себе в благодійних вчинках і помислах і протиставити їх абсурдності і безпорадності уніфікованого суспільства. Вона йде за Степанидою, вчиться у неї перевтілюватися душею, переймає секрети лікування травами та Божою молитвою і швидко досягає успіху. В жінки проявляються ознаки провидиці. «У країні буде хаос, без війни - розруха. Багато того, чим ми живемо сьогодні, зруйнується, Вітю. Багато...»

Ця її втаємниченість, ворожба, неприховане почуття до одруженого чоловіка, якого Олена кохає, незважаючи на плітки, безмежно і щиро, роблять виклик її оточенню. Розкриваючи проблеми суспільства, авторка ніби свідомо посилює конфлікт між особистістю і Системою, яка прагнула стандартизувати все і вся. Незахищеність і безвихідь, у яку потрапляє, зустрівши і покохавши Олену, другий секретар райкому Віктор Сергійович, стає очевидною. Розлад у стосунках з дружиною. У його особисте життя безцеремонно втручається райком. «Тебе прислали в мій район не для того, щоб ти авторитет партії підривав. Зв'язався з ким? Тобі що - інших баб мало? Хочеш, щоб про наш район Америка заговорила чи Європа? Другий секретар райкому, партійний ідеолог зв'язався з якоюсь шептучою чи відьмою, чи чорт її тобі нехай знає з ким». «Завтра на бюро партійний квиток покладеш - я сьогодні в область доложу. У мене на це є всі підстави. За таке при Сталіну стріляли, а не то, що з партії гнали, і я з тобою панькатися не буду», - пригрозив перший секретар райкому. Та незважаючи на шалений тиск, на ті чорні хмари, що згущалися над ним і Оленою, вони відаються почуттям до кінця. Віктор

Сергійович вибирає свободу, право жити за законами душі. Право відповідати за свої вчинки в першу чергу перед самим собою, перед Богом. Та посягання на те право з боку тоталітарного режиму приводить до біди. Вона, як вибух, приголомшує увесь район. Прийнявши ситуацію як безвихідну, він влаштовує свято любові, прощальний акорд для себе і для Олени, котра в тому ще нічого не підозрює, і йде з життя.

Художнє втілення образу Віктора - дещо романтизоване. Перед нами особистість красива зовні і в думках, безкорислива, чесна, віддана любові до кінця. Такі люди важко пристосовуються, якщо таке можливе взагалі, у конформованому середовищі. Цей конфлікт, по суті, стверджує теорію екзистенціалізму, за теорією якої людина не може здолати зло загалом. Єдиною перемогою може бути перемога над самим собою, над своїми слабкостями.

І якщо в романі перший секретар райкому виступає як символ всього репресивно-бюрократичного, як конформіст, пристосуванець, якому ніколи не зрозуміти, що таке гідність людська і свобода вибору. «Через бабу квиток втрачає і кар'єру. Це все одно, що самому собі петлю надіти». То другий - як символ бунту. Він йде на самопожертву, щоб зробити виклик Системі, щоб захистити свободу, тим самим врятувати себе як людину, ствердити свою сутність.

Відчутне у романі і міфологічне навантаження, зокрема використання євангельських мотивів. Тут простежуються дві лінії. Одна відображає невігдану дійсність, високохудожню правду, в іншій - на головну героїню твору начебто проектується образ матері-страдниці, покликаної Богом, що несе свій хрест, сприймає ті страждання як данину для прозріння і очищення застійного суспільства і людської душі. Це підтверджує і сон, що привидівся Олені у найтяжчі хвилини, і зустріч зі знахаркою Степанидою, яка спрямовує її на шлях небуденного і світлого - робити добро людям. І те, як вона на озері пішла по поверхні води (хоча тут впливає трохи некоректний натяк на євангельський епізод, коли Ісус Христос у такий спосіб йшов до своїх учнів) - усе це додає твору більшої глибини і художності.

Найтрагічнішою постаттю в романі, на мій погляд, є хлопчик Іван. Він виписаний письменницею так рельєфно і зримо, що стоїть перед очима, як жива плоть. Я бачу його по-дитячому вразливого, засмученого, якому доля приготувала так багато випробувань. Я чую його душу. Яким дисонансом і боєм відгукується в серці епізод, де Іванко, наївно вірячи, що до нього нарешті йде батько (так його налаштувають), з дитячим трепетом у серці зустрічає нареченого Олени Володимира. «Іван першим вгледів його і, як Олена не стримувала, вирвався і побіг назустріч. «Тату!» - закричав на всю вулицю. Підбіг, але кроків за два несміливо спинився. «Ну, здрастуй, - Володимир поставив сумку на сніг і сам підійшов до Івана. - Здрастуй, ого, який ти вже великий», - підняв на руки, а хлопчик обхопив його за шию «Татку, - прошепотів у саме вухо. - Я так довго тебе виглядав». Те, що хлопчина обдурений, від нього приховано всю правду, коли навіть рідні дідусь і бабуся, що мешкають поруч, гадки не мають, що то їхнє внуча, викликає в душі сором і біль за нас, дорослих. Те відчуття болю не зменшується, а посилюється після прочитання книги до останньої сторінки.

І нарешті розв'язка твору: зіткнення двох матерів - Люби, що народила Івана та кинула, і Олени, яка виростила і виховала хлопця. У романі ці дві жінки символізують добро і зло. Олена сприймається як милосердя, світло, любов і радість, народжені стражданням, Люба - бездушність, темрява, пристосуванство, де особиста корисливість бере гору над найсвятішим.

«Суча дочка» є одним з кращих творів (до них я б відніс і повість П. Дідовича «Буття зелене»), які я прочитав останнім часом. Роман написаний в традиційній манері. Техніка оповіді проста, стисла, без застосування пародійності і гротеску, які притаманні постмодерністському стилю, опоетизована і хвилююча.

